

Μικροί Μαθητές Εξερευνούν το Δάσος

Κωνσταντίνα Μπέμπη
Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπ/σης, 2^ο Δημ. Σχ. Αλίμου
amandrik@otenet.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει τις δραστηριότητες και συζητά τα αποτελέσματα ενός προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης με θέμα: «Το δάσος», που εφαρμόστηκε σε μαθητές Δ' Δημοτικού στο 2^ο Δημ. Σχ. Αλίμου κατά το σχολικό έτος 2009-2010.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, δάσος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ανάπτυξη σχολικών προγραμμάτων στο πλαίσιο της Δεκαετίας της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (2005-2014) αποτελεί καθήκον του σύγχρονου σχολείου, εφόσον επιθυμεί να αφογκράζεται τις ανάγκες της κοινωνίας και τα επίκαιρα περιβαλλοντικά προβλήματα (UNESCO, 2005). Εξάλλου, η σημασία της ανάπτυξης περιβαλλοντικών προγραμμάτων στην τυπική εκπαίδευση έχει αναγνωριστεί από τη Διακήρυξη της Τιφλίδας (UNESCO, 1978) και έχει επαναβεβαιωθεί από τη Διάσκεψη του Ρίο (UNCED, 1992).

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΘΕΜΑΤΟΣ

Η επιλογή του θέματος έγινε από την εκπαιδευτικό της τάξης σε συνεργασία με τους μαθητές με βάση τα εξής κριτήρια:

- την επικαιρότητα, λόγω των πυρκαγιών του καλοκαιριού του 2009 σε όλη την Ελλάδα
- την ανακήρυξη του 2008 ως «Έτους των Δασών» στο πλαίσιο της Δεκαετίας της Εκπαίδευσης για την Αειφορία (2005-2014), που θέσπισε η UNESCO
- την ύπαρξη πολλών ερεθισμάτων μέσα από τα μαθήματα του Αναλυτικού Προγράμματος
- την καταλληλότητα του θέματος για την αντιληπτική ικανότητα των μαθητών της Δ' τάξης Δημοτικού

ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Οι στόχοι κάθε προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης οφείλουν να καλύπτουν το ευρύ φάσμα των απαιτήσεων των βασικών κειμένων της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (Φλογαίτη, 1998). Οι στόχοι που τέθηκαν για τους μαθητές μέσα από τις δραστηριότητες του προγράμματος ήταν:

- Να αποκτήσουν βασικές γνώσεις για τα δασικά μεσογειακά οικοσυστήματα
- Να συνειδητοποιήσουν τις ωφέλειες της πόλης από την ύπαρξη περιαστικών δασών
- Να ενημερωθούν για τους κινδύνους που διατρέχει ένα δάσος και για τα προληπτικά μέτρα προστασίας του

- Να υιοθετήσουν νέες στάσεις και συμπεριφορές ως προς την προστασία των περιβαστικών δασών
- Να εργαστούν ομαδικά
- Να αποκτήσουν δεξιότητες έρευνας, συλλογής, αξιολόγησης και σύνθεσης στοιχείων
- Να εκφραστούν με πολλούς τρόπους καλλιεργώντας κλίσεις και ταλέντα

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την υλοποίηση του προγράμματος υιοθετήθηκε η μέθοδος των σχεδίων εργασίας (project) (Frey, 1986, Χρυσυφίδης, 1994). Το σχέδιο εργασίας είναι μια «ανοικτού τύπου» μαθησιακή διαδικασία, χωρίς απόλυτα σταθερά όρια και συγκεκριμένη δομή, ώστε μέσω της παρεχόμενης ελευθερίας και αυτονομίας να οδηγήσει σε βαθύτερη και σταθερότερη μάθηση (Γεωργόπουλος & Τσαλίκη, 1993). Διαθέτει τα εξής χαρακτηριστικά:

- Είναι προσανατολισμένο στην επίλυση προβλημάτων
- Ολοκληρώνεται μέσα από συλλογικές διαδικασίες
- Αναζητά στοιχεία και με βιωματικό τρόπο
- Κινητοποιεί τους μαθητές επειδή οι ίδιοι επιλέγουν το θέμα
- Παρέχει ελευθερία στους τρόπους έρευνας, σύνθεσης και παρουσίασης των στοιχείων

Έγινε προσπάθεια για διαθεματική προσέγγιση του θέματος (Π.Ι., 2003) με την εμπλοκή όσο το δυνατό περισσότερων μαθημάτων:

- Γλώσσα (μελέτη κειμένων της ενότητας: Εμένα με νοιάζει, της ενότητας : Η ελιά, δημιουργία ποιημάτων)
- Μελέτη περιβάλλοντος (μελέτη ενοτήτων: Οικοσυστήματα της Ελλάδας, Τα δάση εκπέμπουν σήμα κινδύνου, Το πράσινο στις πόλεις κ.ά.)
- Μαθηματικά (μετρήσεις, λύση προβλημάτων)
- Αισθητική Αγωγή (δημιουργία αφίσας, κολλάζ)

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε από μαθητές Δ' Δημοτικού κατά το σχολικό έτος 2009-2010 και κατά τη διάρκειά του αναπτύχθηκαν οι εξής δραστηριότητες:

- αρχική συζήτηση για τα ορεινά οικοσυστήματα με αφορμή ενότητα στο βιβλίο της Μελέτης Περιβάλλοντος

Φωτ. 1: Φυτεύσεις διαφόρων φυτών για παρατήρηση

- προβολή σειράς slides για τα ελληνικά δάση (δανεισμός από το WWF Ελλάς)
- μελέτη του εντύπου «Τα δάση μας» του Υπ. Γεωργίας για την αξία του δάσους και τους κινδύνους που διατρέχει
- πειράματα με φύτευση διαφόρων φυτών με σκοπό την κατανόηση των απαιτήσεων που έχουν για να μεγαλώσουν (φωτ. 1)
- μελέτη πεδίου σε ασύλλιο δίπλα στο σχολείο: παρατηρήσεις των μερών ενός δέντρου, καταγραφές χλωρίδας, ορνιθοπανίδας & εδαφοπανίδας, παιχνίδι ρόλων (φωτ. 2)
- μελέτη των κειμένων από το βιβλίο της Μελέτης Περιβάλλοντος «Τα δάση εκπέμπουν σήμα κινδύνου» και «Το πράσινο στις πόλεις»
- βιβλιογραφική έρευνα (σε εφημερίδες, περιοδικά, εγκυκλοπαίδειες, επιστημονικά βιβλία κλπ) για τη χλωρίδα & πανίδα των ελληνικών δασών, τις ωφέλειες και τις αιτίες καταστροφής τους
- ειδική συζήτηση για τους Εθνικούς Δρυμούς & τα Αισθητικά Δάση και τη νομοθεσία που τα διέπει

Φωτ. 2: Βιωματικές δραστηριότητες σε ασύλλιο

- δημιουργία ζωγραφικών έργων
- δημιουργία ομαδικού κολλάζ του πράσινου δάσους
- δημιουργία ομαδικού κολλάζ του καμένου δάσους (φωτ. 3)

Φωτ. 3: Δημιουργία κολλάζ κατά ομάδες

- εκπαιδευτική επίσκεψη στο ΚΠΕ Αργυρούπολης με παρακολούθηση του εκπαιδευτικού προγράμματος «Δάσος-Περιαστικό πράσινο» (προσφορές του

περιαστικού δάσους σε μια μεγάλη πόλη, συνεισφορά του στον κύκλο του νερού, στη φωτοσύνθεση και στη διαμόρφωση του κλίματος, τροφικές αλυσίδες, ιστορία του Υμηττού και ανθρώπινες παρεμβάσεις, επιπτώσεις των μεγάλων δρόμων στο δασικό οικοσύστημα, οικιστική πίεση, μελέτη πεδίου – μετρήσεις, παρατηρήσεις, συλλογές, παιχνίδια) (φωτ. 4 & φωτ. 5)

Φωτ. 4: Παιχνίδια στο ΚΠΕ Αργυρούπολης

Φωτ. 5: Μελέτη πεδίου στον Υμηττό

- επεξεργασία στην τάξη φυλλαδίων εργασίας του ΚΠΕ Αργυρούπολης μετά την επίσκεψη
- μελέτη ενημερωτικών φυλλαδίων της Γεν. Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας «Μαθαίνοντας για τις φωτιές...παρέα με τον Πυροσβεστήκη»
- ανάγνωση – μελέτη των παραμυθιών «Το δάσος της ξύλινης ξύστρας» (Κ. Μάγος) και «Το δάσος που το 'σκασε» (Β. Κάντζολα-Σαμπατάκου)
- συγγραφή ποιημάτων
- δημιουργία ομαδικής αφίσας
- το αλφαβητάρι του δάσους: βιβλίο με ξεχωριστές σελίδες για κάθε γράμμα του αλφαβήτου, όπου γράφεται μια λέξη σχετική με το δάσος & ο ορισμός της συνοδευόμενη από ζωγραφιά ή φωτογραφία (φωτ. 6)

Φωτ. 6: Το αλφαβητάρι του δάσους

- παρουσίαση: α) παρουσίαση με slides όλων των παραπάνω δραστηριοτήτων β) προβολή βίντεο φιλοπεριβαλλοντικού περιεχομένου που συνόδευε το τραγούδι με τίτλο «Βαθιά πληγή» (Κίτρινα Ποδήλατα) γ) παιχνίδι ρόλων για τις ωφέλειες του δάσους μέσα από διαλόγους φυτών και ζώων του δάσους (φωτ. 7) δ) παιχνίδι ρόλων για τη διαχείριση ενός καμένου δάσους μέσα από υποτιθέμενη τηλεοπτική συζήτηση ανάμεσα στο δήμαρχο, τους κατοίκους και

άλλους τοπικούς φορείς, που εμπλέκονται στις αποφάσεις για την τύχη ενός καμένου δάσους (φωτ. 8)

Φωτ. 7: Παιχνίδι ρόλων

Φωτ. 8: Παιχνίδι ρόλων

- αξιολόγηση α) με τήρηση ημερολογίου δραστηριοτήτων & παρατηρήσεων του εκπαιδευτικού β) με τελικό ερωτηματολόγιο γνώσεων και στάσεων των μαθητών

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Τα αποτελέσματα από την εφαρμογή του προγράμματος ήταν θετικά με βάση τα στοιχεία από τα εργαλεία αξιολόγησης αλλά και την επίδραση τόσο στο σχολικό όσο και στο οικογενειακό περιβάλλον.

Οι γνωστικοί στόχοι επιτεύχθηκαν, όπως συνάγεται από τις απαντήσεις των τελικών ερωτηματολογίων. Οι μαθητές μέσω του προγράμματος αύξησαν τις γνώσεις τους για τα δασικά μεσογειακά οικοσυστήματα, για τις ωφέλειες της πόλης από την ύπαρξη περιαστικών δασών, για τους κινδύνους που διατρέχει ένα δάσος και για τα προληπτικά μέτρα προστασίας του.

Οι συναισθηματικοί στόχοι, αν και είναι περισσότερο μακροπρόθεσμοι, κρίνεται ότι αυξήθηκε η πιθανότητα να επιτευχθούν με τη βοήθεια ενός θετικότερου οικογενειακού περιβάλλοντος. Οι γονείς των μαθητών ενημερώθηκαν από την αρχή για το πρόγραμμα, αποδείχθηκαν αρωγοί κατά τη διάρκειά του και αναγνώρισαν τη μακροπρόθεσμη θετική του επίδραση στα παιδιά μετά την παρουσίαση.

Οι ψυχοκινητικοί στόχοι είχαν την αμεσότερη καταγεγραμμένη επιτυχία, καθώς αυξήθηκε κατακόρυφα η ικανότητα συνεργασίας των μαθητών καθώς και οι δεξιότητες έρευνας, συλλογής, αξιολόγησης και σύνθεσης στοιχείων. Επιπλέον, αναδείχθηκαν οι ιδιαίτερες κλίσεις ορισμένων μαθητών κατά τις δραστηριότητες που απαιτούσαν πολύμορφη έκφραση (ποίηση, αφίσες, δραματοποιήσεις).

Ασφαλώς, δεν θεωρούμε ότι με την υλοποίηση αυτού του προγράμματος εξασφαλίστηκαν οι προϋποθέσεις για αειφορική διαχείριση των ελληνικών δασών ή για μακρόπνοα προγράμματα προστασίας τους. Έγινε απλώς ένα μικρό αρχικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση και η πραγματική επίτευξη των στόχων εξαρτάται:

- από τη συνέχεια που θα έχει η πραγματοποίηση σχολικών περιβαλλοντικών προγραμμάτων από τους ίδιους μαθητές σε επόμενες τάξεις ή βαθμίδες
- από το συνδυασμό των γνώσεων που απέκτησαν οι μαθητές μέσω του προγράμματος με αυτές που θα αποκτήσουν από άλλα μαθήματα
- από τη σταθερότητα που θα επιδείξουν οι οικογένειες στην υιοθέτηση νέων στάσεων και συμπεριφορών

- από τη βούληση της πολιτείας για την πραγματική θεσμική και πρακτική προστασία των δασών σε εθνικό επίπεδο

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση δίνει το έναυσμα για τη σωστή πληροφόρηση και την ευαισθητοποίηση των επόμενων γενεών για τα περιβαλλοντικά προβλήματα, ωστόσο αποτελεί μόνο ένα κρίκο στην αλυσίδα των ενεργειών που απαιτούνται για την επίτευξη ενός αειφόρου μέλλοντος.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Θεωρούμε, τελικά, ότι αξίζει να εμπλέκεται ο εκπαιδευτικός και οι μαθητές σε προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, γιατί καλλιεργείται η διερευνητική μαθησιακή διαδικασία και το ομαδοσυνεργατικό πνεύμα, στοιχεία που τυπικά ισχύουν στο εκπαιδευτικό μας σύστημα, αλλά στην πράξη ακόμη αναζητούνται. Οι μαθητές μαθαίνουν βιωματικά, επηρεάζεται θετικά η σχολική κοινότητα, το σχολείο ανοίγεται στην τοπική κοινωνία,. Μετά από 20 χρόνια εφαρμογής παρόμοιων προγραμμάτων στα ελληνικά Δημοτικά Σχολεία πιστεύουμε ότι έχουν ωριμάσει οι συνθήκες για γενικευμένη εφαρμογή τους από όλους τους εκπαιδευτικούς.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γεωργόπουλος Α. & Τσαλίκη Ε. (1993). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Αθήνα. Gutenberg.
- Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2003). *Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών*. ΦΕΚ 303B/13-3/2003, ΦΕΚ 304B/13-3-2003. Αθήνα.
- Φλογαΐτη Ε. (1998). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Αθήνα. Ελληνικά Γράμματα.
- Χρυσοφίδης Κ. (1994). *Βιωματική – Επικοινωνιακή Διδασκαλία, Η εισαγωγή της Μεθόδου Project στο σχολείο*. Αθήνα. Gutenberg.
- Frey K. (1986). *Η Μέθοδος Project, μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη*. Θεσσαλονίκη. Κυριακίδη (μτφ. Κλ. Μάλλιου).
- UNCED (1992). *Agenda 21*. Rio de Janeiro (3-14 June), Brazil.
- UNESCO (1978). *The Final Report: International Conference on Environmental Education*, Tbilisi (14-26 October), ED/MD/49, Paris.
- UNESCO (2005). *UN Decade of Education for Sustainable Development 2005-2014, Draft International Implementation Scheme*, Paris, ED/2005/PI/H/1.